

Nr 140.

Ankom till riksdagens kansli den 27 maj 1941 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till undersökning av de lokala olikheterna i levnadskostnaderna år 1941 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 218 har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 25 april 1941, föreslagit riksdagen att till Undersökning av de lokala olikheterna i levnadskostnaderna år 1941 å driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa *dels* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 20,000 kronor, *dels ock* å riksstaten för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 25,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har utskottet till behandling upptagit

dels en inom första kammaren av herr *E. Albertsson m. fl.* väckt motion, nr 150, vari hemställts, att riksdagen ville besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om skyndsamt utredning såväl rörande de beskattningsfria avdragens lämpligaste storlek och största möjliga likformighet mellan de olika orterna som även förenkling av dyrortsgrupperingen för löner och pensioner genom minskning av gruppernas antal och största möjliga utjämning dem emellan med beaktande av de finansiella synpunkter som i motionen anförts, samt att de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda, snarast möjligt förelades riksdagen;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Carlström m. fl.* väckt motion, nr 132, vari hemställts, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta igångsätta en skyndsamt utredning om såväl ortsavdragens storlek och avvägning inom olika grupper vid stats- och kommunalbeskattningen som ock dyrortsgrupperingens för löner och pensioner konstruktion och eventuella förenkling genom nedskrivning av gruppernas antal, varvid särskilt borde beaktas de finansiella synpunkter som i motionen framhållits, samt att de förslag, som eventuellt kunde framkomma av utredningen, snarast förelades riksdagen;

dels ock en inom andra kammaren av herr *T. G. von Seth m. fl.* väckt motion, nr 175, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.

Maj:t hemställa om förutsättningslös utredning beträffande utförandet av den framtida levnadskostnadsundersökningen och av de tre dyrortsgrupperingar som eventuellt skola baseras därå samt om framläggande av de förslag, vartill utredningen föranledde.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de motionsvis framställda yrkandena, får utskottet hänvisa till motionerna.

I skrivelse den 10 april 1941 har *socialstyrelsen* föreslagit, att en prisgeografisk undersökning omfattande hela landet snarast möjligt skulle komma till stånd, men under iakttagande av vissa förenklingar i förfarings sättet, i främsta rummet en begränsning av prisinsamlingen till en enda tidpunkt.

Beträffande tidpunkten för undersökningens utförande framlägger styrelsen alternativa förslag: prisinsamlingen skulle antingen verkställas snarast möjligt, förslagsvis i början av nästkommande juni månad, eller också uppskjutas till senast i mitten av februari 1942. Enligt det första alternativet, som styrelsen förordar, skulle ändringar i grupperingarna kunna träda i kraft i februari 1942 för skatternas del och i juni samma år för lönernas del, medan samma ändringar enligt det andra alternativet skulle träda i kraft den 1 januari 1943, alltså vid den tidpunkt, då den av riksdagen beslutade prolongationen av skattegrupperingen utgår. Denna senare linje har inom styrelsen förordats av en reservant, som ansett den för det första alternativet angivna tiden vara väl knappt tillmätt.

Rörande det närmare tidsschemat för det förordade alternativet hänvisas till propositionen sid. 5—6.

Styrelsen har vidare, i anslutning till vissa från tjänstemannahåll gjorda framställningar, föreslagit medverkan av löntagare och andra av dyrortsgrupperingen berörda intressegrupper för att på detta sätt skapa förtroende för prisundersökningen. Denna medverkan har styrelsen tänkt sig i form av lokala prisnämnder, bestående av lika antal representanter för löntagare och arbetsgivare samt en opartisk ordförande.

Kostnaderna för den prisgeografiska undersökningen jämte därpå grundad dyrortsgruppering ha av socialstyrelsen beräknats till sammanlagt 64,000 kronor, därav 45,000 kronor för extra amanuenser och biträden, 15,000 kronor för kontroll genom styrelsens ortsombud samt 4,000 kronor för experter, resor, blanketryck m. m.

Departementschefen har för egen del anført:

Den levnadskostnadsundersökning, som Kungl. Maj:t våren 1939 uppdrog åt socialstyrelsen att utföra och som var avsedd att läggas till grund för nya dyrortsgrupperingar såväl i löne- och pensions- som i skattehänseende, hade föregåtts av en allmän, av 1936 års lönekommitté verkställd utredning rörande de lämpliga grunderna för mätningen av de lokala olikheterna i levnadskostnaderna. I samband med beslut om lönereglering för civilförvaltningen tog riksdagen (skrivelse nr 263/1938) ställning till de av lönekommittén förordade principerna för undersökningen. Kommitténs förslag

som innebar ett fullständigande och förbättrande av mätningsskottens metoder, särskilt i fråga om beräkningen av bostadskostnaderna, ansåg riksdagen därvid i allt väsentligt förtjänt att vinna beaktande vid det kommande dyrortsgrupperingsarbetet.

Prisutvecklingen efter krigsutbrottet medförde sedermera sådana förskjutningar i de lokala prisförhållandena, att ett uppskov med den beslutade prisinsamlingen ansågs lämpligt. Å bostadsmarknaden motsågos icke några motsvarande förskjutningar; den planerade hyresräkningen syntes därför möjlig att verkställa. Då undersökningen av de lokala prisförhållandena utgjorde förutsättningen för genomförandet av nya dyrortsgrupperingar inom avsedd tid, underställdes frågan 1939 års urtima riksdag i en proposition med förslag om förlängd giltighetstid för gällande skattegruppering. Riksdagen biföll propositionen. Med hänsyn till de hinder utvecklingen reste för den erforderliga prisinsamlingen beslöt sedermera 1940 års lagtima riksdag på Kungl. Maj:ts förslag ytterligare fortsatt giltighet för skattegrupperingen intill utgången av år 1942. Innevarande års riksdag har bifallit förslag om förlängd giltighet för pensionsgrupperingen till 1943 års utgång.

Ehuru gällande grupperingar sålunda prolongerats för att möjliggöra ännu ett års uppskov med levnadskostnadsundersökningen, har socialstyrelsen nu föreslagit, att prisundersökningen snarast skulle genomföras, ehuru i något förenklade former. Styrelsen har anfört flera skäl för förslaget. Gällande grupperingar, som grunda sig på sju år gammalt prismaterial, torde med tiden ha blivit allt mindre rättvisande, särskilt för enstaka orter, där exempelvis lokala industriföretag utvecklats eller militärförläggningar tillkommit. För att man tillfredsställande skulle kunna genomföra härav betingade uppflyttningar av berörda orter — vilket styrelsen tillstyrkt endast i undantagsfall av alldeles exceptionell lokal prisutveckling — erfordras, efter vad styrelsen anfört, ett omfattande prismaterial, helst från hela landet. Vidare har styrelsen framhållit, att det för varje år måste bli allt svårare att sammanställa de nu i huvudsak färdiga resultaten från hyresräkningen och därtill fogade specialundersökningar med senare insamlade prisuppgifter.

De betänkligheter, som tidigare föranlett uppskov med prisinsamlingen, göra sig alltjämt gällande. Å andra sidan synas de skäl, som socialstyrelsen anfört mot ett ytterligare anstånd med den för en ny gruppering nödvändiga prisinsamlingen, vara av sådan styrka, att åtgärder i enlighet med socialstyrelsens förslag nu måste övervägas.

Socialstyrelsen synes närmast ha tänkt sig att den föreslagna undersökningen skulle utmynna i allmänna omgrupperingar, som sedermera, när mera normala förhållanden inträtt, skulle få ersättas med nya, baserade på material utvisande då rådande, stabiliserade prisrelationer. I anledning härav vill jag erinra om de betänkligheter, som vid den nyss berörda principbehandlingen av dyrortsgrupperingsfrågan anfördes mot periodiska omgrupperingar, företagna efter mekaniska regler under löpande löneregleringsperiod. Det synes mig obestriddt, att täta omgrupperingar böra såvitt möjligt undvikas. I synnerhet vid rådande prisutveckling kan en fullständig revision av ortsgrupperingen enligt gängse principer leda till obilliga resultat. Jag är därför icke beredd att tillstyrka, att fullständiga dyrortsgrupperingar med provisorisk giltighet nu genomföras, med mindre förskjutningar i de lokala prisrelationerna inträtt i sådan omfattning, att nu gällande grupperingar ge ett allmänt sett otillfredsställande resultat. Om så ej är fallet, torde man böra begränsa sig till att provisoriskt vidtaga de omflyttningar av enstaka orter som synas motiverade enligt de bedömningsgrunder som brukat tillämpas

vid justeringar av en dyrortsgruppering under dess giltighetstid. I detta sammanhang torde få erinras, att förändringarna i de metoder som tillämpas vid ifrågavarande beräkningar — särskilt i vad angår bostadsposten och budgetens komplettering — torde komma att minska dyrortsskalans spännvidd. Därvid måste givetvis beaktas, att hittills tillämpade beräkningssätt otvivelaktigt inneburit en överskattning av de lokala levnadskostnadsskillnaderna, men att å andra sidan löneskalans spännvidd gjorts betydligt mindre än dyrortsskalans.

Med hänsyn till den ovisshet som föreligger om nu rådande prisgeografiska förhållanden kan emellertid ett val mellan angivna lösningar träffas, först sedan en undersökning av den föreslagna typen verkställts och material erhållits för bedömning av gällande dyrortsgrupperings förhållande till de aktuella levnadskostnadsolikheterna. Ehuru jag icke är beredd att taga ställning till frågan, om provisoriska dyrortsgrupperingar nu böra ske, tillstyrker jag därför, att den för sådana grupperingar nödvändiga prisundersökningen kommer till omedelbart utförande. Den torde kunna ske i huvudsak enligt de linjer, som föreslagits av socialstyrelsen.

De önskemål om medinflytande vid prismaterialets insamling och granskning, som från tjänstemannahåll framförts, synas mig berättigade. Det torde vara ägnat att skapa ökad tilltro och förståelse för levnadskostnadsundersökningarna och deras resultat, om de medborgargrupper som närmast beröras av grupperingarna medverka vid desamma. De av socialstyrelsen föreslagna formerna härför finner jag i huvudsak lämpliga. Prisinsamlingen bör sålunda vara en uppgift, som de kommunala myndigheterna bära ansvaret för, men till hjälp vid arbetet bära myndigheterna ha särskilt tillsatta prisnämnder med en opartisk ordförande och i övrigt lika antal representanter för löntagare och arbetsgivare bland ledamöterna. Jag torde senare få anmäla förslag till kungörelse angående skyldighet för kommunala myndigheter att till socialstyrelsen avlämna ifrågavarande uppgifter rörande levnadskostnaderna, innefattande bestämmelser jämväl angående de särskilda prisnämnderna.

Beträffande de av socialstyrelsen beräknade kostnaderna för den föreslagna undersökningen anser jag en begränsning nödvändig. Utgifterna för det föreslagna kontrollarbetet genom styrelsens ortsombud, vilket måhända kunde anses erforderligt vid en prisundersökning för en definitiv dyrortsgruppering, synas väsentligen kunna inbesparas. En viss hjälp vid kontrollen torde kunna erhållas för åtskilliga orter genom av kooperativa förbundet insamlat prismaterial. Möjligen kunna även vissa kontrolluppgifter införskaffas genom statens priskontrollnämnd.

Med nämnda inskränkning av kontrollarbetet och under beaktande i övrigt av de besparingsmöjligheter, som betingas av undersökningens karaktär, torde anslagsbehovet kunna i sin helhet begränsas till 45,000 kronor. Av detta belopp böra anvisas 20,000 kronor för löpande budgetår och 25,000 kronor för nästa budgetår. Med hänsyn till den ovissa fördelningen av kostnaderna mellan budgetåren böra anslagen erhålla reservationsanslags natur.

I anledning av de i ämnet väckta *motionerna* har *socialstyrelsen*, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, den 16 april 1941 avgivit utlåtande, däri styrelsen framhållit, att de i *motionerna* framförda förslagen enligt styrelsens mening icke kunde bli föremål för prövning annat än i samband med en omfattande prisgeografisk undersökning i och för verkställandet av ny dyrortsgruppering. Styrelsen har vidare hänvisat till sin ovan omnämnda framställning i ämnet den 10 april 1941 och anfört, att vid bifall till denna

framställning möjlighet komme att uppstå att taga de av motionärerna framförda önskemålen under övervägande.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att en undersökning av de lokala prisrelationerna nu bör genomföras. Huruvida och i vad mån en revision av dyrortsgrupperingen skall äga rum, synes utskottet, på sätt departementschefen framhållit, böra bliva beroende av resultatet av nämnda undersökning.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag rörande omfattningen av och formerna för prisundersökningen har icke givit utskottet anledning till erinran. De beräknade kostnaderna synas utskottet ock rimliga.

Av det anförda framgår, att utskottet icke är berett att i nuvarande läge tillstyrka bifall till de i motionerna I: 150 och II: 132 framställda yrkandena om en skyndsam, allmän utredning av dyrortsgrupperingsfrågan i syfte att få till stånd en utjämning mellan ortsgrupperna såväl beträffande löner och pensioner som vid beskattningen. Detsamma gäller i allt väsentligt även det i motionen II: 175 framförda yrkandet om förutsättningslös utredning beträffande utförandet av levnadskostnadsundersökningen och av de dyrortsgrupperingar, som skola baseras därpå. I anslutning till vad socialstyrelsen i sitt yttrande över motionerna framhållit förutsätter utskottet emellertid, att de i motionerna berörda synpunkterna, i den mån så låter sig göra, beaktas vid den prisgeografiska undersökningens planläggning och utförande.

Under återopandande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må till *Undersökning av de lokala olikheterna i levnadskostnaderna år 1941* under sjunde huvudtiteln anvisa

a) å tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 20,000 kronor;

b) å riksstaten för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 25,000 kronor;

II. att motionerna I: 150, II: 132 och 175, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 maj 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Asplund, Pauli, Bernhard Nilsson, Bergman, Torsten Ström, Heiding, Andrén, Sven Larsson* och *Persson*; samt

från a n d r a kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Danielsson, Ward, Persson* i Falla, *Lindberg* i Umeå, *Isacsson, Andersson* i Malmö, *Andersson* i Södergård, *Lundberg* i Hälsingborg och *Olsson* i Kullenbergstorp.
